

OSMANLI ARAŖTIRMALARI
X

NeŖir Heyeti — Editorial Board
HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ
HEATH W. LOWRY — İSMAIL ERÜNSAL

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
X

İstanbul-1990

mimarî eserlerini konu alan bu kitab, her geçen gün yok olmaya mahkum bırakılan ve adetâ unutturulmak istenen Osmanlı hakimiyeti döneminin abidevî izleri üzerinde yapılan çok önemli, kalıcı ve gelecek nesillere rehberlik edecek bir inceleme özelliği taşımaktadır.

Feridun M. Emecen

Rana von MENDE, *Muşşafâ Âlî's Fursat-nâme. Edition und Bearbeitung einer Quelle zur Geschichte des persischen Feldzugs unter Sinân Paşa 1580-1581*. Klaus SCHWARZ Verlag, Berlin 1989. Islamkundliche Untersuchungen. Band 135. Yayınlayan : Gerd WINKELHANE, VIII + 365 sahife.

Onaltıncı yüzyıl osmanlı tarihçilerinden Gelibolu'lu Mustafa Âlî'nin 1592-1599 (H. 1000-1007) arasında kaleme aldığı *Künhü'l-Ahbâr* onun alanındaki en önemli eseri kabul edilir. Kitabın dördüncü ve son bölümü (*rûkn*) başlangıcından itibaren bir Osmanlı Tarihi'dir, Ekim 1596 (Safer 1005)'ya kadar gelir. Âlî, bu kitabını yazarken Âşık-Paşa-zâde, Ruhi, Neşrî, Mevlânâ İsa, İdris-i Bitlisi, Celâl-zâde, Ramazan-zâde, Hoca Sadeddin Efendi gibi pek çok ünlü zatın eserlerinden yararlandığı gibi, bir kısım biyografik kaynaklardan, tezkirelerden, şehnâmecilerinkilerden de faydalanmıştır. Bununla beraber toplumu ve bir kısım müesseseleri, şahısları tenkitten geri kalmamış, evvelce kendisinin kaleme aldığı bazı kitaplardan da bu mühim eserinde istifade etmiştir¹.

Rana von MENDE tarafından okuyucuya sunulan *Fursat-nâme* de Âlî'nin, *Künhü'l-Ahbâr*'ında kaynak olarak kullandığı eserlerinden birisidir. Bilindiği üzere, Lala Mustafa Paşa 1578 başlangıcında Gürcistan ve Şirvan seferine serdar tayin olunduğunda Mustafa Âlî de onun divan kâtipliğine atanmıştı. Âlî, bu seferin, görgü şahidi ve serdarın kâtibi olarak tarihini *Nuşret-nâme*'

1 *Künhü'l-ahbâr* ve kaynakları için bak. Cornell H. FLEISCHER, *Bureaucrat and intellectual in the Ottoman Empire. The Historian Mustâfa Âlî (1541-1600)*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1986, s. 245-252.

sinde anlatmıştır. Kitap Paşa'nın 2. Ocak 1578 (22. Şevval 985)'de serdarlığa tayini ile başlar, 7. Ocak 1580 (19. Zilkade 987)'de azline kadarki olayları ihtiva eder, *Furşat-nâme Âlî'nin Nuşret-nâme'sinin* bir zeyli mahiyetindedir. Elde mevcut tek ve Berlin'de Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, M. S. Or. Oct. 2927'de bulunan nüshada Sinan Paşa'nın Doğu serdarı olarak 25. Nisan 1580 (10. Rebiülevvel 988)'de İstanbul'dan Erzurum'a hareketi ile başlar, aynı sene kışında (1580/1581) Paşa'nın harp hazırlıklarını nakl ederek biter. Âlî'nin Sinan Paşa'nın emri ile yazdığı bu eserden *Nuşhatü's-selâîn*'de² ve *Şadef-i şad-güher*'de³ bahs edildiğini, hatta *Nuşhatü's-selâîn*'de *Furşat-nâme*'deki bir şiirin tekrarlandığını belirten R. von MENDE, Nihal ATSIZ'a dayanarak eserin H. 989 (5. II. 1581 - 25. I. 1582 arası)'da kaleme alındığını yazar (s. 17). Yazma Oskar RESCHER (Osman REŞER) vasıtası ile Şubat 1930'da Berlin'deki kitaplığa intikal ettirilmiştir: Bu münasebetle O. REŞER'in adı geçen kütüphane talimatı ile Türkiye'de yazma eser topladığı da vurgulanmaktadır (s. 18, not 37).

Furşat-nâme'nin iç kapağındaki «(İbnülemin) Mahmud Kemal Bey Âlî'nin tercüme-i hâli hakkında senelerce çalıştığı halde bu kitaba bir kütüphanede tesadüf edememiştir. Bu kitap herhâlde Sinan Paşa için yazılmış yegâne nüsha olacaktır. 988-989 tarihlerindeki vukûât-ı tarihiyeden bâhistir.» açıklaması eserin Anadolu'dan ve okumaya hayli meraklı bir kimseden temin edildiğine delâlet etse, gerektir.

BABINGER bu eserin Leiden'de bir nüshasının mevcudiyetini yazarsa da⁴, R. von MENDE, Prof. Manfred GÖTZ (Köln)'ün verdiği bilgiye göre, bahis konusu olan yazmanın bir anonim nasihat-nâme olduğunu beyan etmektedir (s. 18, not. 36).

Elimizdeki 53 varaklık yazmanın 2. ve 8. varaklarının kurt yeniği nedeni ile kısmen zarar gördüğü, 34b-35a arasında metinde eksiklik bulunduğu, sonunun da eksik kaldığı görülmekte ve belirtilmektedir (s. 18).

² Andreas TIETZE, *Muşafâ 'Âlî's counsel for Sultans of 1581*, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1979-1982, I-II.

³ Mustafa Âlî'nin Divan'ından seçtiği 100 gazelini ihtiva eden eseri.

Rana von MENDE'nin okuyucuya sunduğu kitap üç bölümden mürekkeptir. Giriş, Âlî'nin hayatı ve eserleri, 1580 Gürcistan seferi öncesi tarihçesi, yazmanın muhtevasının Almanca özetleri kısımları ilk bölümü teşkil ederler (s. 1-115). Kaynaklar listesi (s. 116-134) ve iki harita bu bölümü tamamlar.

R. von MENDE'nin bilhassa *Furşat-nâme* ile *Künhü'l-ahbâr* arasındaki münasebetleri belirten izahatı önemlidir. Birincisi, ikincinin kaynağını teşkil etmiş, meselâ *Furşat-nâme*'de Sinan Paşa'nın vezirâzamlığa getirilişi ayrıntılı olarak anlatılırken, *Künhü'l-ahbâr*'da özetlenmiştir. Seferin başlıca hadiseleri daha kısa olarak *Künhü'l-ahbâr*'a nakl olunmuştur. Bununla beraber bu sonucuda Sinan Paşa hakkındaki tenkitlere daha fazla yer verilmiştir. Kitapta bunlara örnekler sunulmaktadır (s. 23-31).

R. von MENDE'nin kitabının ikinci bölümü Âlî'nin eserinin daktilo edilmiş eski Türkçe metnini, üçüncü bölümü de yazmanın tıpkıbasımını ihtiva etmektedir. Böylelikle okuyucuya yazmayı da kontrol imkânı tanınmıştır.

Rana von MENDE, bu eseri ile, 1930'da Türkiye kütüphanelerinden Berlin'de hicret eden bir yazmayı, yazarının hayatı, eserleri, yazı stili, bir tarihî kaynak olarak değeri hakkındaki açıklamalarla tekrar ilim âlemine, bütün dünyaya sunmakta, TIETZE, FLEMMING ve FLEISCHER'den sonra yakın zamanlardaki Âlî araştırmaları zincirine yeni bir halka eklemektedir. Kendisi kadar, Klaus SCHWARZ Verlag'a yeniden hayatıyet kazandıran, adı geçen yayınevının faaliyetlerini üstlenen Gerd WINKELHANE'yi de kutlamak gerekir.

Nejat Göyünç